

И В.М. Гаршин, и А.П. Чехов проявили неподдельный интерес к патологической психике человека, что в определенной степени обусловлено тем, что первый из них был пациентом психиатрической больницы, а второй имел медицинское образование.

Оба писателя показали себя непревзойденными мастерами психологического анализа, используя в своих произведениях различные его приемы.

Однако при сходстве общей стилевой тенденции произведений, в них четко проявляются индивидуальные писательские манеры. Так у В.М. Гаршина мы видим конкретизацию как главного героя, так и его локаций уже с первых строк произведения. Художественное освоение патологической психики раскрывается с помощью таких приемов, как портрет, пейзаж, интерьер, галлюцинации, бред. А.П. Чехов же обращается к своеобразной предыстории, и будто затягивая главную интригу, с тонким мастерством подготавливает общий фон и дает намеки-подсказки опытному читателю. Арсенал его психологических приемов составляют: повествование от третьего лица, двойничество, пейзаж, галлюцинации.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаршин В.М. Избранное / Сост. и прим. И. И. Подольской; Вступ. ст. Г.А. Бялого. – М.: Правда, 1985. – 416 с.
2. Гаршин В.М. Красный цветок: Рассказы. – К.: Дніпро, 1986. – 260 с.
3. Гаршин В. М. Письма. – С.-Пб.: Academia, 1934. – 598 с.
4. Есин А.Б. Психологизм русской классической литературы: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 174 с.
5. Меве Е.Б. Медицина в творчестве и жизни А.П. Чехова. – К.: Госмедиздат. УССР, 1961. – 286 с.
6. Скафтымов А.П. Нравственные искания русских писателей. – М., 1972. – 543 с.
7. Чехов А.П. в воспоминаниях современников. – М.: Художественная литература, 1960. – 711 с.
8. Чехов А.П. Повести. – М.: Художественная литература, 1968. – 479 с.

Шмира О.

Науковий керівник – доц. Вашків Л. П.

«ОЛЕСЯ–СИМВОЛ БЕЗСМЕРТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ» (ЗА ОПОВІДАННЯМ Б.ГРІНЧЕНКА «ОЛЕСЯ»)

В історію української літератури другої половини XIX – початку XX ст. Б. Грінченко увійшов як поет, прозаїк і драматург, перекладач, мовознавець і публіцист, культурний і громадський діяч, літературний критик.

За працюватість письменника шанували І.Франко, М.Коцюбинський, Леся Українка, П.Грабовський та інші видатні сучасники. «Великий хист, незвичайна витривалість у роботі скрашені великою любов'ю до рідного краю» [3;с.192]. С. Єфремов назвав Бориса Грінченка першим професійним письменником на Україні. І.Франко так охарактеризував літературно-громадську діяльність письменника: «Він належав до неспокійних, вихроватих натур, котрі кидаються на всі боки, заповняють прогалини, латають, піднімають повалене, валять те, що поставлене не до ладу, будують нове, шукають способів підняти до роботи більше рук» [4; с. 654]. Така оцінка є справедливою щодо всієї творчості письменника: його поезія, проза, драматичні твори, літературознавчі праці, переклади з інших мов сприяли подальшому розвитку українського письменства.

Активно працював Б.Грінченко у жанрах малої прози, створивши їх близько п'ятдесяти. Тематичний діапазон їх досить широкий: це оповідання про дітей: «Олеся» (1890), «Грицько» (1890), «Кавуни» (1891), «Украла» (1891), про тяжке сирітство, поневір'яння й самотність, через які у підлітка з'являється навіть думка про смерть, самогубство: «Сама, зовсім сама» (1885), «Ксеня» (1885), «Сестриця Галя» (1885), «Дзвоник» (1897).

Метою нашої статті є ідейно-художній аналіз оповідання Бориса Грінченка «Олеся» як твору високого патріотичного звучання, засобу формування національної свідомості та естетичного смаку підростаючого покоління. В оповіданні «Олеся» у строгій орієнтованості на вікове сприйняття читача викладена повчальна історія. Це твір з патріотичною ідеєю, де в гостросюжетній формі підноситься думка про потребу відданості своєму народові й країні.

Своїм оповіданням "Олеся" Борис Грінченко переносить нас у далекі часи боротьби українського народу протитурецько-татарських загарбників, які знищували усе на своєму

шляху: спалювали житла, вбивали безвинних людей. Події відбуваються у невеличкому селі на Волині, яке заховалося в лісах. В одній хатині проживав старий козак Данило. Колись він хоробро воював проти всіхлякихзайд, був добрим запорозьким козаком, але довелося йому зазнати й неволі. Він потрапив в турецький полон, багатоліт там пробув, аж поки не визволили з рабства козаки. Повернувшись у рідне село, став розводити бджіл, господарювати. Жінка його давно померла, і він прийняв до себе двоохиріт: дівчинку Олесю та хлопця-стрибунця Михайлика. Жили вони вдружбі та згоді. Дід Данило часто розказував про турецьку неволю, діти уважно його слухали. У серце Олесі назавжди запали слова діда Данила про те, що "кожен чоловік повинен боронити від усякого ворога рідний край, не жаліючи свого життя". Саме так повелася дівчинка, коли наступив час великого випробування.

Одного недільного дня діти пішли в ліс по ягоди. На узліссі Олеся побачила татарву, але не злякалася. Вона відправила Михайлика повідомити про горе людей, а сама відважилася завести татарський загін у драговину і потім впевнено заявити, що не поведе далі ворогів, хоч би й вони убили її. Цей героїчний вчинок підносить патріотичну ідею відданості своєму народові. Дівчинка вирішила запровадити загарбників у гушавину лісу й там покинути, щоб вони вигибли до одного. Запропонувавши свої послуги, Олеся повела ворогів просто в середину лісу, де було болото. Хашці зробилися страшенно густими. Це було місце, вийти з якого могла тільки людина, яка добре знала ліс. Татари, передчуваючи біду, засумнівалися, а дівчина відповіла: "Я вас, вороги, завела в цей ліс, і ви не вийдете відсіль". Олесю убили: "...її голівонька схилилась, і чиста душа покинула тіло". Село й люди були врятовані завдяки подвигу Олесі, бо татари не змогли вибратися з лісу. Цікавим є той факт, що образ рятівника громади Б. Грінченка передав не через сильного та хороброго козака, а тендітної шістнадцятирічної дівчини, яка не побоялася завести татар у болото.

Автор славить величезну мужність простої українки. Односельці схиляють голови перед Олесєю в тузі й неймовірній скорботі. Борис Грінченко описав момент найвищого злету душі героїні, коли вона здійснює благородний подвиг. Наприкінці твору велично звучать слова Діда Данила: "Кожен повинен боронити свій рідний край, не жаліючи життя! Дай, Боже, всякому такої смерті" [1; с. 151].

Оповідання "Олеся" викликає захоплення. Юна героїня Бориса Грінченка не пошкодувала свого життя, рятуючи односельців, село, рідну землю. Такий вчинок під силу тільки сміливій, щирій, чесній людині, сповненій почуття власної гідності й любові до своєї землі. Саме тому, за словами дослідника П.Хропка, «це оповідання десятиліттями було окрасою багатьох дитячих читанок та хрестоматій» [1, с. 18].

«Оповідання і повісті Б.Грінченка відзначаються щирим демократизмом змісту, проникливим гуманістичним пафосом. Самобутньою є і поетика цієї частини доробку літератора. Кращі твори Б.Грінченка-прозаїка заслужено ставлять його до ряду класів рідної літератури, засвідчують його вірність принципам критичного реалізму і народності» [5; с. 222]. Аналізуючи малу прозу Б.Грінченка, зокрема оповідання «Олеся», дослідник Денисюк І. звертає увагу на мову твору. Вона чітка прозора, незаплутано проста. Грінченко не належить до тих авторів, при читанні яких милуємось поодиноким фразою, окремим образом. Цього ми не зауважуємо, як повітря дихаємо. Читач почуває себе добре у лагідному й здоровому кліматі його невишуканого, але й без разючих дисонансів стилю. Головна атракція цих новел – у міцній ефективній сюжетності. Грінченкова мала проза, зазвичай будована на демонстрації найважливішого одного моменту з життя персонажа.

В цілому творча спадщина Бориса Грінченка, що як художнє явище виходила на параметри духовного життя суспільства, духовних цінностей доби, стала етапом у формуванні художньої свідомості в Україні другої половини XIX – початку XX ст. Такі люди, як Грінченко, несли з собою перемогу живого духа над зверхніми обставинами, проти зверхньої сили репресій поставивши внутрішню силу активності любові до рідного краю. На його дитячих творах виховувалися цілі покоління, і не одне із них під впливом цих творів йшло у життя «із запаленими ясним світлом очима» [6; с.8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грінченко Б.Д. Зернятка: Вірші, поеми, оповідання. – К.: Веселка, 1989. – 272с.
2. Денисюк І.О. Мала проза Бориса Грінченка // Денисюк І.О. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 томах, 4 книгах. – Львів, 2005. – Т.1: Літературознавчі дослідження. – Кн. 2. – С. 60-70.
3. Поважна В.М. Історія української літератури другої половини XIX ст. – К.: «Вища школа», 1986. – 427с.

4. Погребенник В. Українська мова. Українська література – К.: ТОВ «Казка», 2009. – 864с. (6-те видання).
5. Погрібний А.Г. Борис Грінченко. Нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, 1988. – 268с.
6. Шевчук Вол. Він дуже любив дітей // Грінченко Б. Лесь, преславний гайдамака. – К.: Веселка, 1991. – С. 5-8

Шмира О.

Науковий керівник – асист. Сеньовська Н. Л.

НАРОДНА ПЕДАГОГІКА ПРО ОСОБИСТІТЬ, ЇЇ РОЗВИТОК, ФОРМУВАННЯ І СОЦІАЛІЗАЦІЮ

Народна педагогіка – сукупність емпіричних знань народного педагогічного досвіду про виховання, цілісна педагогічна система, яка має чітко визначену мету виховання і традиційно усталені засоби для її досягнення. Цим терміном здебільшого оперують з метою зіставлення традиційно народних знань з науковими.

Народна педагогіка у загальному розумінні слова – наука про виховання, освіту й навчання підростаючого покоління засобами народної моралі, звичаїв, фольклору. Це своєрідний багатотомний усний підручник навчання і виховання, який зберігається в пам'яті народу, постійно ним використовується, систематично збагачується й удосконалюється. Народна педагогіка наймудріша, тому що створювалася протягом ряду століть, шліфувалась, перевірялась досвідом мільйонів людей багатьох поколінь. Її ще справедливо називають школою, яка завжди з нами, – школою сім'ї й отчого дому, материною і батьковою наукою, першим університетом життя, через який проходить кожна людина. Вона представляє собою сукупність педагогічних відомостей і виховного досвіду народу, які знайшли своє відображення у звичаях, обрядах, фольклорі, традиціях сімейного і громадського виховання. На сучасному етапі в Україні проблеми української народної педагогіки та її місце у вихованні й навчанні дітей досліджує ціла плеяда науковців (Л.Андрушко, А.Богуш, В.Крижанівська, Н.Лисенко, Л.Мафтин, М.Стельмахович та інші).

Термін «народна педагогіка» уперше в науковий обіг увів видатний вітчизняний педагог О.В.Духнович – автор першого на Україні підручника з педагогіки «Народна педагогіка в пользу училищ и учителей сельских» (1857). Народна педагогіка стала першоосновою становлення професійної, наукової педагогіки. З її чистих джерел черпає творче натхнення і запал живої думки не одне покоління видатних педагогів. «Народна педагогіка забезпечила високий науковий злет основоположника педагогіки нового часу Я.А. Коменського. Видатний чеський педагог був прекрасно обізнаний з народною педагогікою, вивчав усну народну творчість» [3, ст. 19]. К. Д. Ушинський нею захоплювався: «Видатний педагог з великою повагою ставився до народної педагогіки, зробивши її вінцем своєї педагогічної теорії» [3, ст. 21].

Мета статті – узагальнити та систематизувати досвід народної педагогіки стосовно особливостей розвитку, формування та соціалізації особистості.

Значна увага у народній педагогіці приділяється гармонійному розвитку особистості людини. Зауважимо, що *особистість* – це не суто психологічне поняття, і вивчається вона всіма суспільними науками – філософією, соціологією, етикою, педагогікою та ін. Розумінню природи особистості сприяють література, музика, образотворче мистецтво. *Розвиток* є безперервним процесом, який не припиняється до моменту припинення самого життя. Людина зазнає різних фізичних (морфологічних, біохімічних, фізіологічних) і соціальних (психічних, духовних, інтелектуальних) змін. Проте, розвиток не обмежується кількісними змінами, зростанням того, що вже є, а містить «перерви безперервності», тобто якісні зміни. Кількісні зміни зумовлюють виникнення нових якостей, тобто ознак, властивостей, які утворюються в ході самого розвитку, і зникнення старих.

Народ прагнув збагнути від яких чинників залежить становлення людської особистості. Погляди спрямовував до сім'ї як першоджерела життя людини. Великого значення в родинній педагогіці надавалося чиннику спадковості. Другим важливим чинником впливу на особистість родинна педагогіка називає середовище – стан взаємин у сім'ї, розпорядок її життя, побут, звичаї і традиції, матеріальне становище, житлові умови. У цьому контексті вирізняється в народних уявленнях такий могутній чинник формування особистості, як виховання прикладом.